A represión franquista en Galicia

Actas dos traballos presentados ao

Congreso da Memoria

Narón,
4 a 7 de decembro de 2003

A represión franquista en Galicia
Actas dos traballos presentados ao Congreso da Memoria
Narón, 4 a 7 de decembro de 2003

1ª edición: maio 2005

Deseño e maquetación: Edicións Embora
Ilustración da portada: Alberto Toval

Depósito Legal:

Traxedia e morte da familia Pita

Francisco Pita Barges

A 5 km. de Cariño hai unha pequena pero fermosísima aldea chamada Landoi. Neste curruncho do Concello de Cariño naceu meu avó Lois Pita.

A idade de 15 anos quedou orfo de nai e pai, con tres irmás mais pequenas que se abrazaban as súas pernas como buscando seguridade, e o cariño e o amor dos pais que lles faltaban. Como conta meu tío Xosé Pita no seu libro "Historia de amor y tragedia", o terceiro día reaccionou e botouse a traballar de pinche na reparación da estrada Mera-Cariño durante catorce horas diarias e sen axuda de ninguén sacou adiante ás súas irmás. Logo traballou na construcción e con moito esforzo e traballo chegou a ser empresario de moita sona, pola súa honradez nos tratos e o bo facer das súas obras.

Casou con Asunción Armada, boa muller, nobre e xenerosa, de gran paciencia e traballadora incansable. Para que na numerosa familia (13 fillos) todo funcionara ben, con orde e respeto, estaba meu avó, home recto e moi serio; pero levar adiante tantos fillos era laboura diaria da miña avoa Asunción. O meu avó tamén tivo fábrica de conservas e salazóns, na que traballaban el e os fillos varóns, e tiñan tamén casa de comidas e hospedaxe que atendían miña avoa Asunción e as fillas. Vivían comodamente pero traballaban todos moito.

Meus tíos e meu pai, dende que empezaron a ter razoamento propio, e a pesares de ser fillos de empresario e vivir comodamente, déronse conta de que había que cambiar a vida de escravitude na que estaba sumida a xente traballadora de Cariño e as súas familias. Pepe de Pita, un dos meus tíos, de moi novo foi a Arxentina e cando voltou de ver como se traballaba e vivía noutras terras, aínda veu mais claro as inxustizas sociais de Cariño. Os seis irmáns puxeran todo o seu afán para intentar cambiar esta situación de explotación do home polo home. Dende ese momento xa tiveron enfronte os caciques; o seu único delito foi querer cambiar o sistema de escravitude e que as xentes de Cariño traballaran en condicións dignas tanto nas normas de traballo como polos xornais

de miseria que se lles pagaba. Aínda que a súa xornada fora de 24 horas, nas peores condicións de seguridade no traballo como de seguridade social, para os caciques locais nunca era dabondo. Isto tiña que reventar pois era coma un cancro que estaba acabando física e anímicamente coa clase traballadora. Os cirurxiáns para esta operación foron os irmáns Pita e algún mais que se entregaron en corpo e alma á defensa dos mais elementais dereitos de xustiza social do asalariado fronte ós insaciables caciques que se crían con dereito de pernada e donos de casa e vida das xentes de Cariño; estes calificativos dígoos no sentido mais literal da palabra. Tiñan ideas medievais.

Os irmáns Pita estiveron nesta loita todos xuntos. A partires do ano 1933 organizouse en Cariño o Sindicato da Industria Pesqueira (S.I.P.), o mais importante da zona. En setembro de 1934 levouse a cabo en Cariño a mais importante folga contra os patróns das empresas pesqueiras, pois reclamaban ademais de melloras salariais traballar mais dignamente, non se podían consenti-los abusos a que estaban sometidos os mariñeiros e traballadores conserveiros. Foron á folga 2000 persoas, paralizouse a pesca e as fábricas de conservas. Neste momento sí que os caciques tiveron no punto de mira tanto os meus tíos os Pita, coma os demais compañeiros do S.I.P. Este sindicato fañou a folga e as xentes mariñeiras e das conservas perderon o medo a sindicarse, e tamén o medo ó señor feudal. O día 19 de setembro durante a folga estalou un petardo (os sindicalistas culparon os caciques para dar motivos de represión) e aplicaron a Lei de Orde Público; foron detidos 2 tíos meus e 7 sindicalistas mais, tamén lles puxeron unha multa de 1000 pesetas a cada un (isto era o que gañaba nun bo ano de pesca un mariñeiro). O S.I.P. de Cariño mobilizouse e con eles solidarizáronse 12 organización sindicais da zona de Ferrol; desde Betanzos e Ferrol ata Cedeira e o Barqueiro perden os empresarios explotadores, e os traballadores conseguiron as súas reivindicacións: sacaron os sindicalistas do cárcere e quitáronlles a multa. Cando a revolución de outubro de 1934, promovida polos socialistas, deteñen entre outros ó meu tío Manuel Pita e tamén ós mariñeiros do barco "Marichu" e son levados ó castelo de San Antón.

No ano 1936 o S.I.P. de Cariño ten 1200 afiliados; é un dos mais importantes da Confederacón Rexional Galaica da C.N.T.

Cando se produce o levantamento subversivo-militar do 1936 liderado por Franco, os sindicalistas de Cariño intentaron defenderse como o intentaron noutros pobos, pero xa todo estaba perdido; entón deciden marcharse nun boniteiro chamado "Arkale". Embarcaron neste vapor 38 persoas, entre elas meu pai e dou tíos meus, Xosé e Manuel Pita; os outros tres, Luis, Francisco e

Antonio Pita, dixeron que eles non abandonaban as súas familias pois non fixeran mal a ninguén. Ó final tiveron que deixas as súas familias pois foron fusilados. Os demais tiveron que fuxir coma se fosen criminais; o seu único delito foi loitar polos obreiros e defendelos ante os caciques usurpadores, e isto non o podían perdoar estas xentes de alma de xeo e corazón de ferro.

Na lista para fusilar estaban os seis, pero como tres escaparon, vingáronse nas outras tres familias. Leváronos nunha camioneta, peor que se foran animais e en Ferrol asasináronos.

Cando os levaban pola rúa, un individuo estaba á porta da súa casa, ríndose cando os tiraban na camioneta, e díxolles ós falanxistas: "*Volvede ás súas casas e levade tamén as crías, que non quede nada*". O mais vello dos meus primos tiña catro anos e eu tres meses. Ó mais puro estilo nazi.

Os fuxidos do "Arkele" foron a Francia e alí pasaron a campos de concentración, onde o pasaron moi mal, hasta que Manuel Barge, irmán da miña nai que estaba en Montevideo, mandoulles os cartos para a pasaxe e poder embarca para Chile no "Winnipeg". Á súa chegada a Chile foron recibidos como heroes, tanto polo pobo chileno como polo goberno. Alí traballaron para o goberno chileno, no que eles mellor sabían, que foi nas conserveiras. Como se unha maldición os perseguira tamén lles tocou sufrir o golpe de Estado de Pinochet e a súa dictadura.

A miña relación con meu pai empeza no momento en que chegan a Chile. Nas súas cartas el sempre me falaba da súa esperanza de atoparnos como se iso fora pasar o mes seguinte; nunca me falou de vinganza para os causantes da morte e espallamento da familia Pita. Este drama de traxedia e morte afectou ás tres familias dos que escaparon, os tres que fusilaron e tamén ó mais novo dos irmáns, Xesús Pita, que por novo se salvou porque foise voluntario para o fronte; como el dicía: "*Prefiro que me maten na guerra e non coma os meus irmáns*". Todos estes sufrimentos pasáronos meus avós Luis e Asunción, que tamén tiveron que fuxir de Cariño para A Coruña, pois facíanlles a vida imposible: insultos, manifestacións á porta da casa, petábanlles na porta, apedreábanlles a casa rompéndolle os cristais e así que os poñían volvíanllos a romper,... acabaron por non poñer mais cristais e pecha-las contras, aquela casa parecía unha sepultura. Durante moito tempo cada pouco poñíanlles unha multa sen saber porqué. Foi tanta a acumulación de sufrimento, e de verse desprazados do seu pobo, que tiveron que malvender a súa casa e fuxir para Coruña. Meu avó non puido soportalo e ese corazón nobre, rexo e xeneroso, un día entrando na casa caeu morto; outro crime mais dos fascistas. Na Coruña puxeron unha casa de comidas e hospedaxe chamada "Hospedaxe María Pita".

Por todo o acontecido na familia Pita fomos todos víctimas, desde meus avós, miñas tías, meus tíos e meu pai, as súas mulleres e nosoutros, os mais novos e mais inocentes; todos fomos víctimas da infernal máquina vingadora e sedenta de sangue guiada por Franco, a Falanxe, a Igrexa e os seus secuaces, os caciques locais.

Na asamblea que se celebrou o día 22 de outubro no Ateneo de Ferrol, na miña pequena intervención subliñei que todo o que eu sabía do comportamento dos crimnais de Cariño para coa miña familia sabíao pola miña nai, que igual que meu pai nunca me falou de vinganza; limitáronse a contarme a triste historia da nosa familia tal e como fora, e para que eu soubera quen eran os nosos inimigos. O que nunca me inculcaron foron desexos de revanchismo pois aínda que o merecían, sería demasiado degradante descender ós seus niveis de inhumanidade. Por iso sempre que puiden combatinos dende asociacións veciñais no grupo municipal socialista de Cariño, no goberno e na oposición.

As cartas que nos escribía meu pai desde Chile a miña nai e a min notábamos que eran escritas con moita prudencia, pois desconfiabamos de que eran abertas antes de chegar ás nosas mans; había indicios de manipulación dos sobres, non sabemos onde, e nosoutros ás veces non botábamos as cartas en Cariño, mandávomolas por unha terceira persoa que as botara fóra de Cariño. Algunhas cartas de Chile para nós como de nós para Chile nunca chegaron, "perdíanse".

Casaron meus pais Vicente Pita e Felicia Barge en decembro do 1935. Eu nacín o 23 de abril de 1936, tiña tres meses cando marchou meu pai. Un día, cando tiña catro anos, unha veciña nosa tamén con familiares castigados por Franco levoume ás escondidas a que me bautizaran e así o fixo o cura, pero a filla do Xefe de Orde Público de Cariño enterouse e preguntoulle á nosa veciña que de onde viña comigo, e ela díxolle que de dar un paseo; a outra díxolle que xa sabía que me viña de bautizar, pero que tivera coidado que podía ter serios problemas.

Tamén naqueles días de sangue e odio contábame miña avoa materna Francisca que estaba un día paseando conmigo e viña pola nosa rúa arriba unha manifestación celebrando a caída de non sei que cidade; miña avoa deu volta conmigo, meteuse na casa e xunto con miña nai escaparon para o faiado. Os manifestantes metéronse na tenda e dando paos no mostrador e nas portas, borrachos de ira berraban: "¡Mueran los rojos! ¡Mueran los fusilados! ¡Abajo la escuadra roja! ¡Viva Franco! ¡Arriba España!" E cantaban o "cara ó sol". Alí estiveron ata que se cansaron e miña nai e miña avoa escondidas teméndose o peor. Na nosa tenda había días que non se despachaba nada, non entraba unha persoa a mercar, unhas por

odio e outras por medo a represalias. Así funcionaba o terror franquista e dos seus caciques nos pobos.

Casei con Carmiña Daporta, de Ortigueira, en xullo de 1966. Xa que casaba quería que meu pai fora o padriño. Fixemos averiguacións e preparamos papeis para que meu pai puidera asistir á miña voda e que non lle pasara nada, e así foi. Daquela para casar tiñamos que confesarnos e tamén os padriños. Fomos á igrexa, meu pai e mais eu obrigados pola situación, e ó chegar o cura D. Xosé non quixo confesar ó meu pai, segundo dixo porque estaba facendo vida matrimonial con miña nai sen estar casados e moi enfadado díxome que buscara outro padriño. Non lle fixen caso pois como quen me casaba era o meu gran amigo Atilano Maciñeira a voda foi en Orgueira e meu pai foi o padriño.

Aínda me esperaba outra moi desagradable sorpresa. O mesmo día da miña voda, estando na miña casa cos invitados tomando un aperitivo angtes de saír para Ortigueira chegou á miña casa un home preguntando polo señor Pita, e díxenlle: "Son eu". Contestoume: "É imposible, busco a outro Pita". Pregunteille que lle quería, e díxome: "Falar con el un momento para facerlle unhas preguntas". Entón pregunteille quen era e foi cando apareceu a sorpresa en forma de carnet da policía secreta da Coruña; pedinlle que o que fora mo dixera a min e eu llo diría ó meu pai, entón díxome que fixera o favor de chamalo e díxenlle que non me parecía normal que viñera precisamente o día da miña voda e que meu pai era o padriño, e que nos deixara disfrutar do día do meu casamento. Chamei a meu pai e cando empezaron a falar resulta que este policía coñecía a miña avoa e ás miñas tías de comer no Hospedaxe María Pita. Pediu disculpas por vir nese día tan especial para todos, non lle preguntou nada, díxolle que dentro duns días fora a Coruña, deulle a súa tarxeta e ós catro ou cinco días presentouse meu pai na Coruña. Alí preguntáronlle que tempo había que non viña a España, se sempre estivera en Chile e canto tempo pensaba estar en España, que perdoara as molestias do día da voda do seu fillo, que iso era un puro trámite e que non pasaba nada.

Casei como dixen no ano 1966 e a situación económica de Cariño non era moi esperanzadora, pois a pesar de ter unha tenda e un forno eran tempos moi difíciles. En maio do 1967 naceu meu fillo e decidimos emigrar a Francia miña muller e mais eu e deixamos o fillo coa miña nai; e como turistas marchamos a París. A miña muller empezou a traballar ó día seguinte, pero eu tíñao mais difícil. Despois de buscar traballo durante dous meses e non atopar nada un amigo meu que nos levou para París faloullo ó patrón donde el traballaba, que era un alto dirixente da banca fran-

cesa, e por mediación deste señor ós poucos días recibín unha carta da Citroen asinada por Andre Citroen. Fun ás oficinas da empresa igual que fora facía case un mes, pero como non tiña papeis non me admitían. Desta vez sí me admitiron, e na mesma mañá fixéronme a solicitude de emprego e a revisión médica e que agardara a que me chamaran nuns dez días (esta tramitación normalmente levaba mais dun mes facela). Pasaron dez e pasaron quince e pasaron vinte días e non me chamaban. Este amigo meu preguntoulle ó seu patrón, e ós dous días díxolle que non podía facer nada por causas políticas. O que pasou foi que da Citroen pediron informes meus a Ortigueira, e como é normal gobernaba un alcalde de dereitas; este pediullos ó Xefe Supremo de Cariño, e aínda que non lin os informes xa me imaxino como serían para que este señor da banca francesa non puidera facer nada co seu amigo da Citroen. Aconteceu na Francia de 1967,terra da Liberdade, Igualdade e Fraternidade. A que extremo de odio chegaron estes criminais, que si eu e a miña familia tiveramos que morrer de fame para eles sería unha victoria mais na súa loita contra a familia Pita, xa que para eles era un apelido maldito que había que borrar da existencia.

En decembro de 1967 e por medio de Valentín Galdo entrei a traballar nunha fábrica de niquelados. A fábrica era moi lonxe e o traballo bastante perigoso, pero facíanme os papeis. Un día fun visitar a Valentín Pérez de Cariño, que con outros dous socios tiñan un restaurante, e desa forma cambiei de traballo. Os tres fuxiran da España de Franco e no campo de concentración de Túnez estiveran con meu pai e meus tíos. Os outros socios eran Ramón e Xosé. Valentín era de Cariño, Ramón de Ourense e Xosé o cociñeiro de Estepona (Málaga). Estes homes foron para min como unha segunda familia sobre todo Xosé o cociñeiro, que foi con quen traballei; neles atopei os verdadeiros valores da Liberdade, Igualdade e Fraternidade, notábase que foran loitadores polas liberdades en España. Xosé foi sobre todo para min coma un irmán maior.

Os poucos días de empezar a traballar no restaurante notei que me seguía un home, comenteillo a un refuxiado de Ferrol e díxome que era policía secreta española destinada en París para controlarnos: "Con mais razón a ti, fillo e sobriño de roxos, e traballas nun restaurante de roxos". Os poucos días acabouse o control.

Tocoume pasar en París o famoso maio do 1968, o que para min foi descubrir algo descoñecido en España como eran as manifestacións e a liberdade de prensa. Alí vin por primeira vez unha manifestación democrática, non como as de España ordenadas, dirixidas e controladas sempre a favor do rexime e de louvanzas a Franco. Era unha manifestación de médicos e persoal de enfer-

mería, todos vestidos de branco, e abría a marcha unha enorme pancarta reivindicativa, e tamén unha bandeira vermella, cantando a Internacional. Como me collía camiña da casa por uns momentos uninme a eles e foi unha sensación de liberdade que nunca vivira.

Volvín a España en xuño de 1978 coa intención de montar unha panadería e abastecer barcos. Solicitei unha parcela cerca do porto, e aquí apareceu a sombra do franquismo, pois cando a outros se lles concedeu sen problemas, a min puxéronme mais inconvintes que se quixera instalarme no centro da Plaza de España de Ferrol; ó final instaleime na miña casa. Seguía a influencia do inquisidor maior, culpable de tódalas desgracias e mortes ocorridas na miña familia.

Todo o que sei da tráxica historia da familia Pita seino por miña nai, por meu pai e por meus tíos Xosé Pita e Manuel Pita, que estaban en Chile con meu pai; tamén polo libro que Xosé Pita escribiu contando o que lles pasara en Cariño, na guerra e no exilio. Contábame miña nai que na miña casa gardáronse moitos documentos do S.I.P. e moitos libros da librería que meu tío Manuel Pita tiña en Cariño. Tamén me ten contado que se escribían con Castelao, Risco e outros galeguistas ilustres daquel tempo; eran íntimos amigos de Xosé Fernandez Oxea (Ben-Cho-Sey), sendo mestre en Cariño. Pero todo iso se foi queimando no forno por medo a que os atoparan os fascistas. Se isto ocorrese non quero pensar o que lle podía ocorrer á miña familia.

Estes son a grandes rasgos os meus coñecementos do franquismo e as súas consecuencias na familia Pita que aínda cando ten ocasión recórdamo un descendente da dereita franquista chamado José María Aznar, cuios antecesores apoiaron o rexime de Franco na súa loita contra a República; este señor fixo e fai a mesma política de Franco e pensa igual. Outro que se autodenomina demócrata, galeguista e defensor de Galicia é Manuel Fraga Iribarne, que pensa igual e que ten as mesmas ideas dictatoriales que o seu difunto xefe, e que se renacer o 1936 el estaría á cabeza. É este o peor inimigo de Galicia e dos galegos, e ten a desfachatez de crear a medalla Castelao, e impoñerlla a algún personaxe que lle debería queimar no peito. Se a este padre do galeguismo o chegara a coller estaría hoxe enterrado anónimamente nalgunha corredoira como están aínda miles de inocentes loitadores por Galicia e pola liberdade.